

7e ANNÉE.

№ 1—2. 1929.

STUDENSKYJ VISNYK

PUBLIÉ PAR L'UNION NATIONALE DES ASSOCIATIONS D'ÉTUDIANTS D'UKRAINE

СТУДЕНСЬКИЙ ВІСНИК

РІЧНИК VII.

СІЧЕНЬ-ЛЮТИЙ

Ч. 1—2. 1929.

П Р А Г А

Зміст.

1. <i>Евген Іренко</i> : Колицькова	1
2. <i>Роман Завадович</i> : Визов морю	1
3. <i>Проф. С. Шелухин</i> : Історично-правні підстави української державности	2
4. <i>Юрій Чорний</i> : Іскра	11
5. <i>Маріян Г.</i> : Ще одна неповажна спроба	12
6. <i>Василь Грицюк</i> : На «Боні»	14
7. <i>Евген Іренко</i> : Останній розділ	17
8. <i>Авенір Коломиєць</i> : «Коли Чорторий скаженіє»	18

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНСТВА.

9. <i>Українська Студенська Громада у Львові</i>	23
10. <i>Українсько-Болгарське Товариство</i>	24
11. <i>Виставка літератури</i>	24
12. <i>Гурток українських шахістів</i>	24
13. <i>Секція українських студентів-істориків</i>	24
14. <i>Дещо з історії Медичної Громади у Львові</i>	26
15. <i>Національний Союз Українських Студентів у Лієжі</i>	29
16. <i>Українська Студенська Громада в Парижі</i>	30
17. <i>Заклик</i>	30
18. <i>З життя чужинного студентства</i>	32

Помешкання Редакції та адміністрації:

Praha-Smíchov, Nádražní ul. č. 46.

Поштова адреса:

Praha, hlavní pošta, příhrádka č. 411, «Studenskýj
Visnyk».

Гроші посилати на адресу:

Praha, Živnostenská banka, «CESUS» («Stud. Visnyk»).

BANKA ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ

V PRAZE II., NA POŘÍČÍ.

4 místní expositury, 16 filiálék, 6 sezonních emendren.

Telegramy: LEGIOBANKA, PRAHA Telefon serie 265-5-1, 301-4-1.

VŠESTRANNÁ BANKOVNÍ SLUŽBA

СТУДЕНСЬКИЙ ВІСНИК

(STUDENSKYJ VISNYK)

видає Центральний Союз Українського Студентства („ЦЕСУС“)

Річник VII. Січень — Лютий 1929. Прага. Ч. 1 — 2.

Евген Іренко.

КОЛИСКОВА.

Спи, синку, спи, у сні тобі хай анголятко
Роскаже якто жив і умірав твій батько.
Лийтеся пісні про горя минулі,
Ой люлі, синку, люлі.

Най оповість тобі, як за Україну
Твій любий батенько страждав, боровся й згинув.

Як його мордували, важко я ридала,
Коли родився синку ти, ані сльоза не впала.

Рости, мій синку, розвивайся на втіху мами
Підеш колись у бій відплатний з ворогами.

Хай скаже анголя тобі, як за Україну
Твій любий батенько страждав, боровся й згинув.

Щоби ти, сину, знав, за що несеш одплату,
Живи й згинь ти, сину, так, як жив і згинув тато.
Лийтеся пісні про горя минулі,
Ой люлі, синку, люлі.

Роман Завадович.

ВИЗОВ МОРЮ.

На зловіщі бурхливій воді
Рвуться вишнуті груди вітрил —
Не чужий нам хуртовини подих! —
Гей вперед, кільки духа і сил!

На далекі розгойдані тоні
Кинем наш молодецький порив —
Там за морем, на срібному троні
Королівна як диво із див.

В неї думи — розцвілі лілеї,
Ласка лані і творчий бурвій —
Увесь світ умірає без неї,
Увесь світ закохався у ній.

Що за слово мов вихор з дороги
У незнане паруси нам гне?
— «Того я, хто не знає тривоги,
Того я, хто здобуде мене!»

Хай лютує негода безсила,
Хай за щогли рване заметіль!
Випинаються наші вітрила
На далеку безцінну ціль.

Морю визов шпурнути завзятий,
З морем руки сплести в боротьбі!
Нагороду найвищу дістати,
Королівну — здобути собі.

Проф. С. Шелухин.

Історично-правні підстави української державности.

(Промова на Соборницькім святі в Празі 22. Січня 1929.р.)

Українська Нація є одною з старіших європейських націй. Навіть побіжний пергляд української культури — мови, письменства, уміlostей, права, релігії, етики, звичаїв, світогляду, взаємовідносин, побуту, — заносить нас в античну глибіню віків і звязує український славянський наріз з еллінською, римською, кельтською й іншими старими середземноморськими та чорноморськими культурами. Тому зрозуміло, що французький учений Карл Лесюр в своїй історії козаків (1811. р.) назвав Українську Націю «античною, яка губиться десь в глибині віків». Такою безформенна, неорганізована маса не буває.

Раніш Лесюра французький учений Левассер де Боплан в «Опису України», виданім в 1650. році, підкреслив те саме. Українську Націю він назвав «благородним» та «свободолюбивим» народом, хвалить його духовну культуру і висловив жаль, що через лихих сусідів цей наріз пробуває в тяжкім економічнім і політичнім становищі, що гальмує розвиток нації. На підставі археологічних даних він установив існування Київа і торг його з південними народами вже перед Р. Хр. В Київі сам він бачив на стіні зруйнованої церкви грецький напис II—III. віку, а від українських учених чув переказ про зруйнування Київа в VI—

VII. віці. Як установив проф. Огієнко, український нарід вже в 858. р. мав свій переклад Євангелія.

Українська Нація є народом адриатичної славянської раси і належить до Паневропи, а історія її починається далеко раніш 862. р., від якого починають її шкільні та московські історики. В давніші часи український нарід звався антами. Цєю назвою, мабуть, означалася належність до найдавніших (антиквує) автохтонів України. Акад. Шахматов вважає, що цю назву дали кельти. Від готського письменника VI. в. Іорнанда та від грецько-римського письменника VI. в. Прокопія ми маємо найдавніші перекази про антив. Оба вони брали давніші відомости від грецьких авторів. Іорнанд розповідає, як анти в 380. р. на чолі з своїм князем Бусом (Божем) та 70. старшинами програли війну проти готів з їх королем Вінітаром і мусіли відкупитися золотом, а Божа з старшинами було повбивано.

Традиції про це жили на Україні довго і попали в «Слово о полку Ігоревім», написане в 1187. р. Тут антське золото IV. віку названо по новому імені тогож народу в XII. вікові **руським** золотом, а Русь в Іпатъев. літоп. під тим же 1187. р. названо **Україною**.

Від тих двох авторів знаємо, що анти Славяне, жили осіло на своїй території, були войовничі, мали демократичний лад, владу вибірали і стояли на досить високім рівені культури. Вони творили походи на Македонію, Фракію, Іллірію, Панонію були в безпосередних зносинах з тими культурами. Коли розважити це, то маємо все для твердого висновку, що українці вже в IV. в. жили своїм державним республіканським життям: суверенний нарід антив-українців мав свою територію і владу, був незалежним, сам собою управляв і самостійно виступав на міжнародній арені. Очевидно, що ця українська державність була відповідною тодішнім часам.

Русь, яка прийшла на Україну в кінці VII. чи в початку VIII. в. уже застала давню українську державність. Ця Русь була кельтами з нинішнього Провансалу (Франція). Вийшовши з метрополії в V. вікові, русини коло 200 років жили в Приадриатичних землях Норіку, Панонії, Іллірії, там значно послаблялися і в кінці VII. чи в початку VIII. в. з родинами в кількості коло 100.000 душ вимандрували на Україну і осілися коло Азовського моря — на Тамані, коло Дону. Принесли з собою кельтську (гальську), еллінську, римську і славянську культури, що й полегчило їм влиття в українське славянське населення, яке здавен мало впливи тих же культур. З часом русини по Дніпру піднялися в Полянську землю, в Київ, опанували нею і перейняли на себе продовження української державности, усунувши місцевих славянських князів. Уже в Провансалі, в Рутенії, вони мали свою державу, а далі пройшли практику римської державности. Тому до Київа вони принесли науку своєї й римської державности, управи, військової організації

та справи. Так вони внесли великі зміни і в соціяльний уклад Української Нації, і в її стару державність.

Русь підняла українську державність на височінь одної з найвпливовіших в Європі і з Київом родалися династично Швеція, Англія, Франція, Візантія, Чехія, Німеччина, Угорщина й ін. Це показує, яке місце в X—XII. в. займала Україна серед інших європейських народів і держав.

Найдавніші славянські пам'ятки права — українські. Руська Правда (XI—XII. в.) — це вже високий європейський кодекс тих часів. А таке право є показником і державности. Але кельти принесли з собою і ті свої усобиці, що по свідоцтву Ю. Цезаря губили Галію. Погубили вони й Україну. В наслідок княжих усобиць знесилена Київська Держава стала жертвою татарської навали 1240. р. Галицько-Волинські князі, що стали королями, нічого не змогли зробити проти татарської сили і, хоч дбали про Соборну Україну, а загубили і свою незалежність.

Український нарід взяв боротьбу за свою державність, свободу і незалежність в свої руки. З цього часу йдуть і ростуть народні рухи. Але сусіди, яких український нарід боронив своїм тілом від татарських навал, використовували його тяжке становище щоб рвати шматками Україну для поневолення собі, і цим знесилювали його. Це робила особливо польська шляхта та зрадники з українського панства, що перейшли в табор гнобителів народу. Все це було тим гірше, що Польща стояла культурно нижче України і була носієм виключно грубої сили, якої вистарчало для гноблення свого і українського народів, але не для відсічи татарам.

Французький учений Левассер де Боплан так характеризував становище українського народу в XVII. вікові під ярмом польського панства. «Український нарід від всяких податків, повинностей, здрств та надуживань страшенно пригнічений і бідний. Українці так закабалені шляхтою, що ніколи нічого не можуть придбати собі. Володільці користуються безмежним правом не тільки над їх майном і працею, але й над життям: польське панство має таку велику свободу, що живе як в раю, а українське населення пробуває наче в чистилищі, у деяких же панів як каторжане на галерах». Тому, каже Боплан, українці, які «найбільше дорожать свободою, без якої не можуть жити, постійно бунтуються і не проходить 7—8 років без повстання проти шляхетних гнобителів». При таким внутрішнім становищі український нарід мав ще проти себе постійно татар, Туреччину, Москву.

Ця шляхта свій польський нарід так задавила на становище бидла, що як пише поляк Бродзиньскі, «безправний нарід не мав ніякої участі в подіях національної історії, не міг дорожити і зберігти в піснях історичні традиції, бо не мав їх», а тому «не має і своїх історичних пісень». Вацлав Заліскі, польський етнограф, додав, що «після цього можна швидче дивуватися і спитати: яким чудом цей нещасний нарід зовсім не онімів?»

З допомогою цього поневоленого польського народу та найманих німців польська шляхта упивалася кров'ю українських повстанців, поки в 1648. році вибухло величезне повстання на чолі з Богданом Хмельницьким і виросло вже не тільки проти шляхти, а і за реституцію Речі Посполитої Української, тобто Української Народної Республіки, з гаслами. «Без холопа і без паца» та «За права і вольности». Це було повстанням за державні права і свободу українського народу.

Ідея української державності ніколи не вмирала і завше знаходила собі гомін в народних рухах, в козацьких домаганнях і в факті існування Запорізької Січі. Увесь цей рух — політичний, економічний, соціальний — був рухом українського народу. Походами на Львів було підкреслено стремління до соборності Української Нації. Закінчився цей рух перемогою народу, хоч і не повною: відновленням української республіканської держави з виборним, замість колишнього князя, гетьманом, як президентом республіки. Суверенітет належав українському народові і носії влади мали її з народного уповноваження через вибори. Єдиним сувереном в Українській Державі був народ у всіх своїх станах.

Такою Українська Республіка була визнана і з боку інших держав—Туреччиною, Кримом, Угорщиною, Молдавією, Валахією, Швецією, Францією, Бранденбургом, Московією і Польщею, яка, однак, не кидала думки про знищення української державності для поневолення народу собі хоч в якійсь частині, по згоді з Москвою, що зазірала на другу частину. Але український свободолюбивий народ не поступався і увесь час боровся за свою свободу од гнобителів її та за свою державність од руйнівників її.

Шукаючи союзника для збільшення оборонної сили, український народ в 1654. році утворив з московським царем військовий союз і персональну протекцію царя на вироблених з ним умовах, щоб протиставити його польському королеві, турецькому султанові і ін. монархам з їх претензіями. Контрагентами в цім договорі були: з одного боку український суверенний народ, як юридична особа, представлений Гетьманом і станами України, а з другого боку — московський цар Олексій, як фізична особа і носій суверенітету. Коли в 1655. р. цар зрадив український народ ради польських обіцянок йому польської корони без злуки Польщі з Московією, то це було анальогічною політичною комбінацією, направленою на знищення української комбінації 1654. року.

Творивши договір з московським царем, Україна була і фактично і правно незалежною, суверенною республіканською державою і виступала повноправним суб'єктом міжнародного права. Тому і цар Петро I. називав договір 1654. р. трактатом. Це був договір про військовий союз між Україною та московським царем з взаїмними зобов'язаннями і про особисту протекцію царя, згідно з поставленими в договорі умовами, якими права царя було обмежено.

Зі всіх учених правників найближче підійшов до правдивого розуміння договору проф. В. Сергеевич. Він пише, що Україна по договорі 1654. року не прилучалася до Московії, а «зосталася окремою державою з своїм окремим державним ладом і апаратом, з своїм військом, з своїм законодавством і навіть з правом зносин з чужими державами... Україна не злучалася з московською державою, а тільки визнала своїм государем царюючого в Москві государя з його потомством. ...А як Україною було обрано московського царя з його потомством, то злука повинна тягтися до того часу, поки продовжуватиметься потомство Олексія Михайловича». (В. Сергеевич, «Лекц. и изслед. по древ. истор. Рус. права», СПб. 1910, стор. 115—116.).

Ясно, що договором 1654. р. український нарід не зрікався і не касував своїх державности, суверенности, незалежности. Навпаки, ціллю самого договору 1654. р. було зміцнити їх союзною силою і взаємною допомогою. — Але надія на московських царів жорстоко завела український нарід. Царі виявили себе зрадниками, мошенниками і безсовісними узурпаторами. Уже в 1655. р. московський цар зрадив, увійшовши в Віленську згоду з поляками проти союзного з ним українського народу, який повірив йому і запевненням, що «царское слово переменено не бывает». — Продовжуючи для своїх поневолень стару московську політику винищування Славян, царі використали договір 1654. р. тільки для того, щоб зручніше залізти на Україну і полегчити собі переведення своїх плянів. Ця політика була тільки політикою зради, винищування та поневолень. В 1658. р. московський воевода Юрій Барятинський, вирізавши й вивішавши на Україні коло 18.000 душ населення, запропонував цареві вирізати все українське населення на 150 верст довкола Києва...

Французький історик Лесюр про поступовання царя Петра I. писав: «цар Петро I. жорстокий, неблаганий, упертий і амбіційний тиран, авантюрист смакував кровю та знущанням над українським народом і вищукував способів для найтяжчих катувань та винищень навіть жінок та дітей. Жорстокий цар, пише Лесюр, мав жажду крові Української Нації». Так робив і Меншиков, московський воевода Шереметев винищував український нарід з уживаючи найлютіших катувань та знущань, проявляючи ту жорстокість, пише Лесюр, «якою перейнята вся їх московська раса».

Ці факти красномовніше всяких слів оповідають, як про московське «братерство», так і про те, що Українська Нація не мирилася з нищенням її державности, самостійности, незалежности й свободи, а боролася за свої права, боронила свою незалежність і свій суверенітет навіть в найтяжчі часи, через що проти неї й провадилася отта люта політика фізичного і політичного винищування. Академик Пипін назвав це політикою «истреблений». Ця боротьба з боку українського народу ніколи не завмирала і не припинялася, а тяглася постійно, хоч з ріж-

ними напруженнями в залежності від обставин, навіть затихаючи для передишки.

Свобода і державність нації — це права абсолютні, природні, вічні і ніколи не знищимо. Їх можна фактично насильством припинити на якийсь час, але не знищити. Як тільки в нації виростає сила спротиву проти насильника, так оживає і це невміруще право на свободу й державність. Тому і батьки не мають права зрікатися цих прав за свої дітей, бо це абсолютне право.

Боротьба українського народу за свободу й державність на два фронти — проти польської шляхти та московського царя — була занадто тяжкою. Вона знесилила Україну, але на решті знесилила і поляків так, що Польща в 1796. р. впала, як держава, і її було поділено між трьома сусідами. Правобережна Україна, визволившись в 1796. р. з під польського пана, сполучилася з Лівобережною Україною. Але попала в ярмо московського хана, який піддержав і польського пана проти українського козака.

Сполучивши свої сили для цілей свободи й соборності нації, український нарід продовжив свою боротьбу за визволення в Росії і в Австрії. Як попереду, завдяки зраді українського панства народові на користь шляхти, так і тепер, завдяки зраді тогож панства своєму народові на користь Московії, для якої воно, по гіркому виразу Шевченка, стало «няньками, дядьками отечества чужого», боротьба за українські права з царизмом та його московськими і українськими прислужниками хоч і росла, але провадилася в надзвичайно тяжких умовах, тому затяглася.

Підступним знищенням Запоріжжя в 1775. р. цариця Катерина II. узурпувала собі останки суверенітету українського народу і волю розпоряжати його землями, скасувала на Україні науку, свободу і народну освіту і завела уперту й жорстоку політику матеріяльного і духового зниження Української Нації, щоб зрівняти з московським народом і полегчити собі панування. Нею видано закони про заведення кріпосного права і дворянства на Україні, а разом про нищення всяких «прав і вольностей».

Але все те було актом насильства та узурпацією царів, тому не мало в собі правної сили, а було неґацією як принципів права, так і самої ідеї права, через що, будиши неправомірним поступованням, ніщо з цього не могло перетворитися в право і стати правосильним. Це протиправна сфера насильства, яка ніколи не може стати для насильника яким би не було джерелом права. Тому все збудоване цим шляхом може держатися тільки до того часу, поки у гнобленого виросте своя сила, щоб повалити насильника і відновити потоптане ним право. Як попереду Польща, так в 1917. році Росія стала жертвою свого панування насильством і впала.

В Шевченковські дні 1917. р., під часи загального обурення проти царського режиму, два українські полки в Петербурзі повстали, зробилися осередком, коло якого виріс революційний рух, царська влада впала і Україна, яка була під царем,

визволилася з під його влади і стала ні під ким, тільки сама під собою, а узурпований царем суверенітет українського народу правно вернувся до нього. Україна звільнившись від царя та його узурпаційної влади, по правилу *restitutio in integrum* правно вернулася в своє попереднє державне становище Української Народної Республіки, Української Речі Посполитої, як була при творенні договору 1654. р. з московським царем. 28. лютого 1917. р. сталося те, про що мріяли покоління українських борців за визволення, про що писав проф. В. Сергеевич в 1910 р. і для чого в 1846. р. організувалося Українське Кирило-Методіївське Братство. Між Україною і Московією з моменту знищення в лютім 1917. року царської влади не стало ніяких легальних зв'язків, бо єдиним зв'язком був тільки спільний монарх, влада якого більше вже не існувала. Україна і Московія 28. лютого 1917. р., як не стало у них царя, механічно распалися на дві суверенні, нічим правно між собою не зв'язані держави. Новий правний зв'язок могли утворити хіба тільки українські та московські Установчі Збори по їх взаємній згоді.

Таким чином, з 28. лютого 1917. року Україна стала правно самостійною незалежною республіканською державою і для неї повстала необхідність організувати свою державність утворенням свого державного апарату на своїй території та сусідських взаємовідносин, щоб цим наповнити і зреалізувати своє право незалежної української державности. Але ця робота по умовах часу зараз же знайшла великі внутрішні і зовнішні перешкоди та труднощі. Перш за все ще тяглася війна і на Заході України йшов військовий фронт проти Австро-Угорщини та Німеччини, які зайняли частину української території. Українські сили були на західнім фронті зайняті війною, яку затіяла Московщина виключно в своїх імперіялістичних цілях. В той же час на Україні було повно московських військових організацій, перейнятих ідеями московського імперіялізму. Всі вони були протиукраїнськими. По друге, політика російського уряду за останні 40 років встигла обсадити всі адміністраційні, фінансові, торгові, економічні, шляхові, промислові, військові і навіть церковні установи московськими урядовцями, які зараз же по революції розвинули на Україні свої московські акції проти українського визвольного руху та свободи і використовували війну та московських дезертирів для зміцнення своїх протиукраїнських позицій. Московська інтелігенція від правих до найлівіших майже вся виявила себе ворожою до України і вжила усіх зусиль на нищення української свободи та державного будівництва. Царська політика русифікації та поневолення українського народу московським інтересам давала цій інтелігенції масу вигід, яка поводилася тут як в своїй вольонії. З цим становищем російська інтелігенція ніяк не хотіла розстатися, як не хоче і по цей день, хоч багато з них і кажуть про демократію та свободу, яких, одначе, не розуміють, окрім виключок.

Як попереду в українських верхах було багато ренеґатів,

що служили проти свого народу полякам та москвинам, так було і під час революції 1917. р. Керенський, одвертий і рішучий ворог свободи українського народу, наче на глум навіть на скликаний Україн. Цен. Радою в Київ Зїзд народностей командірував такого українця. В Києві на чолі з Оберучевим було багато військових, що розстрілювали своїх же українців для Москви. Коли український полк імени Б. Хмельницького вирудився на фронт і в потязі під Києвом росташувався на ніч, то його з засади розстріляли вояки з Київського гарнізону за український прапор. От в таких жахливих умовах зради українському народові та ворожості його свободі довелося наповнювати державне право відновленої Української Народної Республіки реальним змістом. Це завдання взяла на себе Українська Центральна Рада, тимчасовий Український Революційний Парлямент, який поставив собі завданням: боронити українські права, підготувати все для утворення і організації українського державного апарату і скликати Українські Установчі Збори.

Українська Центральна Рада утворилася поступово з 7. марта 1917. року виборами на Національному Конгресі, на Всеукраїнським Селянським Зїзді, на Військовому Зїзді, на Городських Зборах і т. д., поповнилася виборними національних меншостей і складалася з 813 обраних депутатів. Не вважаючи себе Установчими Зборами, вона проголосила, що вирішення конституційних питань належить Українським Установчим Зборам і скликала їх на 9. Січня 1918 р.

Факт скликання Установчих Зборів є цілковитим виявом суверенних прав українського народу і його державности. Україна утворила свій тимчасовий уряд і самодержавно творила вибори в Установчі Збори, цим заявляючи про свою державність. — Франція і Англія прислали в Київ своїх дипломатичних уповноважених до українського уряду. Московський большевицький уряд 4. жовтня 1917. р. оголосив у своїм «Собр. Узак. и Распор. Рабоч. и Крест. Прав.», з 19. жовтня 1917. р., ч. 6, ст. 90, що він «визнає Народну Українську Республіку». В Бересті 30. жовтня 1917. г. уповноважені Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини і Болгарії визнали самостійність Української Народної Республіки і прийняли представництво її, як повноправне. — Це все було вже в 1917. році: Україна виступила самостійною республіканською державою, як дома, так і зовні.

Під московським царем Україна була не довгий час: Правобережна з 1796. р., а Лівобережна з 1654. р., але зберігаючи свою державність до 1775. року. Таким чином, Галичина і Буковина ніколи не мали історичної спільности з Московією, Правобережна Україна мала її з 1796. р., а Лівобережна з 1775. р. і почасти з 1654. р. В середньому це до революції всього коло 135 років, наповнених невпинною боротьбою за українську свободу, державність і незалежність. Це менший період, як у Чехії з Австрією і такий же, як у Польщі з Московією.

Установчі Збори 9. січня 1918. р. не відбулися через військові

події. Далі пішла кровава боротьба українського народу проти московських навал на Україну, а потім і польських. Український Нарід повстанням проти Гетьмана в 1918. р., відкидаючи проголошенню ним федерацію з Москвою, заявив збройно, що він не поступиться своєю самостійністю і державністю. Як тільки перевага стала на українському боці, зараз же були скликані Українські Установчі Збори в Києві, які й зібралися 22. січня 1919. року під назвою Трудового Конгресу. Це були перші і цілком правосилі Українські Установчі Збори. — Того мало — це були Установчі Збори Соборної України, — бо на них були і представники Галичини. — Тут явно і ясно, правно і самодержавно-суверенно сказав своє слово сам Соборний Український Нарід бути надалі Соборною Українською Народною Республікою.

Бігом 1918. р. сталася революція і в Австро-Угорщині, в наслідок чого Галицька Україна на зібранні Української Національної Ради в Станіславові 3. Січня 1919. року ухвалила зєднання Західної Української Республіки з Східною. Галичане теж відновили свою давню державність. Вони стреміли до соборности, як і Наддніпрянська Україна. Цим розпочалося творення Соборної України, здійснення ідеалу Української Нації, який на протязі історії ніколи не завмірав і є абсолютним правом всякої народности.

22. січня 1919. року в Києві зібралися галицькі делегати і разом з членами Трудового Конгресу, першими Українськими Установчими Зборами по революції 1917. року, ввійшовши в склад Конгресу, урочисто на Софійській площі проголосили зєднання українських земель в Соборну Українську Народну Республіку. В Президію Трудового Конгресу було обрано головою проф. Швеця, а тов. гол. галичанина Семена Вітика, який підписав першу конституцію Конгресу 28. січня 1919. р. і цим підкреслено було реальність соборности.

Але Трудовий Конгрес не міг закінчити своєї праці через військові події. Державність, свобода, самостійність, незалежність українського народу були не по нутру Москві, яка виросла в рабстві, щепила всюди рабство, ніколи не поважала чужих прав і завше нищила чужі свободи. Цим характеризується також московська інтелігенція, яка з поневолення українського народу мала безмірно більше вигід, ніж раніш поміщики з часів кріпацтва. Московія двинула на Україну свої банди і нищила на своїм шляху всякий подих українського життя, палючи огнем села, українські бібліотеки, читальні, розстрілюючи і вішаючи населення, яке не мало зброї оборонятися.

Конгрес на швидку видав 28. січня 1919. р. тимчасову уставу Української Народної Республіки і на цім припинив свою роботу до відповідного часу. Адміністраційну і військову владу на Україні він тимчасово доручив Колегії з шести членів Директорії, яким надав право видавати тимчасові розпорядження, що моглиб набути силу закону тільки після затвердження парламентом. Су-

дових функцій не було надано Директорії ніяких. 7. пунктом установи 28. січня 1919. р. Трудовий Конгрес доручив Директорії охороняти цілість, самостійність і незалежність України сьмо Республіки, тобто: Соборність, Державність і Суверенність. На цих умовах члени Директорії прийняли обрання їх Конгресом і зобов'язалися виконувати покладені на них обов'язки, особливо щодо охорони державности, соборности, цілоти території, самостійности.

З цього моменту, одначе, почалася трагедія української державности і соборности. Але в тій трагедії прагнення до соборности і державної самостійности викристалізовалося й усталилося в українських душах так, що стало прагненням має.

Юрії Чорний.

Іскра.

Того вечера осіннього, що в його темінь сумно міські тіні бродять вздовж вулиць, а на памелях сяйво реклям та огнистість джезів — (нудно як у будні) — весняно в серці Яреми.

Так вістка з краю примчалась, з краю мов на провесні буря шуму зеленого, запашного принесла.

Ярема сам із займанщини, тут камінь науки довбе і думи юнацькі про бунт весняний і заграви леліє:

...як встане повстання тай полине із буйвітром рідними ланами у всі закутки заглядаючи...

...як сколихнуться сірі ряди мужицькі повні завзяття юного і з сердець кресатимуть іскри ясні...

...як лунко пісня побідна (не джези) здовж улиць побіжить — пісня дзвінка й бадьора, рідна, не позичена марселеза.

Все романтика!..

А романтикою він живий і ясен.

Такий і тепер Ярема сидячи в чужому університетському паркові.

Тут чуже все.

І пісня гудків фабричних про труд і бундюжний гордий готик стрільчастий і фанфари, що між крикливими плякатами гремлять.

Фанфари — свято перемоги нещирої.

Такий ясний йому край рідний, де недавно юний запал гартувався і огневість шпад у молодих руках була.

Це іскра була.

І то романтика!..

Так сидів і думав:

Про геройство, любов і славу,

Про лицарські струнки ряди в шеломах,

Про гук повстання, що як провесна,

Про романтику душі свої.

Побіч його — нікого. Тільки з амбразур в бетоні виглядають
Плятон і Кант.

А під ними — гармата.

Її поставили учні тої школи чужої на пам'ять про колишній
зрив свій і перемогу свою.

І не тільки на пам'ять.

На знак майбутніх хуртовин у заграві і пісні стали.

... щоб знали молодики про довг,

... щоб снили про геройство і славу,

... щоб мріяли про смерть за романтику.

А Ярема: Гей, щоб то буряне поліття вернулося, щоб то
мчатись із гарматами такими дико й буйно в темінь.

Так легенда огнисто: не одну гармату поставилиб перед
своїм університетом!

На вічний спомин. На знак довгу.

І стало злісно враз. Злісно на тих, що десь заклопотано
метушаться, обкидаються газетами, слинять олівці і говорять,
говорять...

Химери! Олівцями хочуть писати історію.

І вирвалось Яремі: шпадами і штиками пишуть історію, в
реві гармат родиться воля.

Гей, щоб то сила!

По слизьких каменях, повз крикливі плякати, сам із мріями
своїми серед товпи...

Блукав містом — шукав легенд. Легенд Самосієрри і листо-
падових шпад Підхорунжих...

А вулицею плили прапори і котилась нерівна пісня про волю
й побіду (нам про неволю й наругу...).

— Ні, ніколи вони нам не будуть братами!

Хай тішаться...

І стиснув понуро кулаки.

А на памелях, на чорному небі і в серці огнисто, золото:

...Боротьба, боротьба, боротьба...

І знов романтикою повен.

Ярема... гайдамацьке ім'я!

Маріян Г.

Ще одна неповажна спроба.

Підчас третього читання бюджетового прелімінаря в поль-
ському соймі ухвалено в дні 27. січня ц. р. на внесення пепе-
сівців, вставивши до бюджету міністерства освіти, суму 110 тисяч
золотих на підготовку українського університету у Львові.

Ухвала ця, хоч як своїм характером неповажна, — зовсім
не заскочила ні загалу українського студентства, ні взагалі на-
шої суспільности. Загал зумів вже раніш уважати сойм за таку
інституцію, якою він дійсно є, себто з одної сторони як кузню

всіх україно-жерних зазіхань, з другої знову як лабораторію добрих та високолетних намірів, які одначе не завжди так щасливо вилітають зі саль нарад при ул. Вейській, щоби кидали хоча міражі поважних та щирих інтенцій своїх внескодавців.

Наше життя йде тимчасом попри них вперед, здобуває нові горизонти думок та кличів, розростається та ріжничкується в скорому темпі. Воно, хоч й поволи, але вперто наче амбітний спортсовець намагається доганяти той темп життя, що ціхує західньо-європейські нації. На тлі нашого недавньо минулого здвигу, наступила переоцінка вартостей і обняла своїми крилами всі шари нашої нації і всі закутини, де тільки гомонить українське слово.

Збірна українська душа встигла вийти щасливо з глибинних, непоказних нетр на чисті води і видвигнула ідеал, який у всіх свідомих націй на першому царює місці і надає напрям всякому діланню. Наше громадянство щораз то свідомійше свого нового наставлення до вимог сучасного життя і в міру сил бореться постійно о здійснення свого природнього права до волі.

Щораз то численніші голоси діячів чужого табору запевнюють нас, що вихідне джерело наших всіх стремлінь і в цьому таборі не чуже. Штовх до цього дали в першій мірі знані факти із поведінки Української Нації супроти гучної річниці десятиліття Польщі.

Із посеред інших, менше важних голосів відмітити треба тут два голоси, які деяким групам в Польщі так специфічні. Відізвався в пресі проф. Каро і ославлений посол Туґут. Оба стверджують згідно конечність приєднання «національних меншин» до своїх ідей та вказують потребу зміни політики у відношенню до них. «Нова» політика малаби признати меншостям самоуправу в культурній та освітній царині, за це далаб здорові підстави державі, яка наразі *rebus sic stantibus* є «калікуючим організмом». Начальним висловом глибшої розвязки меншостевої справи у відношенню до нас мав бути згаданий внесок найбільш елястичної групи з поміж кругів польських великодержавників: *110 тисяч п. зл. на підготовчу акцію української високої школи!*

Це нічо нового. З цеїж кузні виходили вже подібні або скромніші дивогляди на «*Studium Ruthenum*» в Кракові, валковались внески на ріжні проєкти «Студій» в Станиславові, на Волині — все зі солідним наміром робити вражіння, що щось робиться. Останній внесок, це ще одно кільце в ланцюху неповажних проєктів польської лівиці в українській справі. Ще оден *Missgeburt* нецікавої якости.

Ми своє слово в цій справі нераз сказали. Офіційним виразом наших змагань в цім напрямі було внесення Української Парляментарної Репрезентації 1926. р. проєкту-закону о оснуванні українського університету у Львові. Цілковитого здійснення цього проєкту мусить домагатися постійно і все українське студентство, не зражуючись ніколи смішними періпетіями цеї справи в поль-

ських законодавчих установах. Памятати треба, що всякі люки, які повстали з історичних причин в розбудові нації, паралізують в значній мірі її кроки до вищого. Брак власної високої школи під польськими землями є sui generis духовим каліцтвом, яке не дозволяє нам як слід розвинути форму нашої старої культури.

Боротьба за університет, це боротьба за форму і зміст нашої вищої культури, яка моглаб нас сміло поставити поруч всіх модерних націй. Цеї справи не вільно як студентству так і цілому громадянству випускати з перед очей, як найважнійшої передумови нашого дальшого культурного розвитку по цей бік Збруча. Лише власна висока школа зможе зміцнити ідейний, позитивний напрям і надати свій рідний зміст кожному, хто її пройде і стане в ряди творців вищої культури та організаторів життя мас.

Василь Грицюк.

НА «БОНІ»*).

(Баляда).

Вже сонце зайшло й хмарки лиш рожеві
По небі пливуть табунами,
Вітрець подихнув по-над кручі сталеві
І тихо заснув між горами;

Вже темним крилом ангел ночі помалу
Почав гори — скелі вкривати,
І місто притихло, гаї задрімали —
Природа спішить спочивати.

Туман помаленько крадеться в долині,
Ніби сивий кінь на отаву,
Ніби оминає закляті руїни,
Ті стіни старечі криваві,

Що висять на шпилі тім високо,
Де сови тужливо гукають,
Де часто в півночі сумна, одинока,
Заклята царівна блукає.

*) В м. Кремінці на Волині знаходиться гора «Бона», на якій ще й до тепер висять могутні стіни середньовічного замку. З під замку розходиться багато підземних тунелів, тепер здебільшого засипаних землею цілковито. На скільки колись це була недоступна твердиня, видно з того, що за часів татарського лихоліття хан Батий не міг її здобути. Щойно пізніше, підчас Хмельниччини, взяв приступом «Бону» та зруйнував замок отаман Кривоніс з невеличким загоном козаків. Від тодішніх часів лишилися одні лише руїни, котрі помало підточуються атмосферою та часом. Колись тут — говорять легенди — проживала в опалі молода королівна, донька славнозвісної королеви Бони — від чого й походить сама назва гори й замку. —

Ті мури руїни, колиб розказали,
На що кому замок той здався,
Чиї сюди руки той камінь здвигали,
Для кого той гріб будувався.

Хто жив тут колись, чиї очі дивились,
Як зараз мої на ті мури;
Якії тут муки насильство творились
На міст з кого дерлися шкури**).

Чиї колись ноги траву тут доптали,
Які тут були лихоліття,
І як тут роки за роками минали,
Які промайнули століття.

Напевне нераз тут рознуздані учти
Та орїї дикі нічнії,
Творились, гідні зневаги, розпусти...
Чи скажете — стіни німії?

Скажіть, як ту браму тяжку відчиняли,
Як табор гостей сановитих
Сюди на подвіря з розгону впускали
Веселих, богатих і ситих.

Тут шляхта вусата, чванлива і горда
Собаками зтиха хвалилась:
Якась англійська брунатна порода
Найбільше знавцями цінилась.

А там паничі між панями крутились,
Усякий миліцим хтів бути, —
А слуги про себе тихенько молились,
Щоб ніч, одну ніч перебути...

І гримнула музика, — чули й ви стіни, —
У пишних, високих палатах!...
І довго ще, довго ті гори долини
В ту ніч не лягли спочивати.

А може он там біля камня старого
Стискались гарячії руки
І тихе «люблю тебе, милий одного»
Шептали рожевії губки.

Клялись вони небом, клялись між собою,
Що крешна любов, ніж ті скали, —
Гай, гай! Вже пробігли віки чередою,
А скали стоять, як стояли.

... ..
**) Переповідають, що колись був перекинутий міст з «Бони» на су-
сідню гору «Черчу».

О ти, Кривоносе, козаче завзятий!
Ті мури скропив ти кривлею,
Грудьми ти пробив оті стіни закляті,
Палати зрівнав із землею.

Побив ти, порізав панів і панянок,
Спалив, що могло тільки горіти, —
Одних лиш дверей, що провадять під замок
Залізних, не міг ти здобути.

Туди королівна, що Боною звалась,
Заклята за провини різні
З громадою слуг у льохах заховалась,
За сьомії двері залізні.

І двері, обсипані мохом свяченим,
На охрест закуті штабами,
Раптово забились з шумом страшенним
Осики глухої кілками.

Доносились з льоху то реготи дикі,
То тихі дівочі ридання,
То грізні прокльони, то зойки, то крики,
То серце разючі благання.

А потім затихли, і сльози дівочі
(На це була воля Господня!)
З під каменя ринули чистим струмочком
І так он течуть до сьогодня.

Тепер на Великдень, коли заспівають
«Христос воскрес» християне,
Духи в підземеллю встають і клякають,
І тихе звучить «покаяння».

Тоді підіймається вихор на «Боні»
І мурами з легка гойдає,
Гудуть в підземеллю церковнії дзвони,
А потім все знову стихає.

І впливе місяць, як завше на небо
Як зараз блідий, синьоватий,
Заглянувши скрізь куди треба й нетреба
Він мовчки спішить спочивати.

Докола зашепчеться травка зелена
І смуток якийсь запаанує...
А хрест одиноко, піднявши рамена,
Мов сторож могилу чатує.

Останній розділ.

(Сторінка з повісти.)

... Попереду йшов сержант Владислав Врона.

За ним Нижанковський.

Його бліде лице ожемчужене отальоном ясного сивого волосся остро зарисовувалося на тлі сірих безлюдних улиць, потапаючих у млі сумерку.

Тишу розбивали лише ритмічні кроки роя жовнірів, що поступали за Остапом.

Тиша безлюдного міста жорстокими обіймами гнітила його. Бачилося, що поза гуркотом підкутих жовнірських чобіт, ніщо не зможе її розбити. Ніякий зойк стосканой душі не вирвався крізь стиснуте горло, ніяке почування не ворушилося.

Минали вулиці. В далі показалися підліські поля, кладбище, розкинуті дерева.

— І це вже кінець? Так!

Сержант Врона пристанув. Без думки задержався Остап. Мимоволі повів очма за сержантом, обернувся вслухуючися в глухі вривані слова приказу. Рій розвинувся в лаву перед ним, підніс кріси. Врона з якимсь сірим платком підійшов до Остапа.

Наглим енергійним рухом одкинув.

Ні, він не боїться глянути в очі смерті.

Ця думка, ця певність оживила його. Заворушилися якісь жагучі почування, заметушилися пестрі думки. Нагадалася кохана... сини... а враз із тим безліч фрагментів, думок і почувань, мрій і сподівань. Майнула постать Лисенка, його мит... Січинський... якісь акорди з «Гуляли»... згадка про тисячні спроби й зусилля господарського підйому... Все це злилося в якусь симфонію звуків ніжних і тихих, то знова дзвінких і величних.

— Це кінець? Ключем майнули стряпки нездійснених надій і... на мент скривилося з болю лице.

Та стиснулися брови — ні!

...Служба Батьківщині... стояв на пості, на пості вмру!

Цілющим всевспокоюючим бальзамом упало це на розбурхану душу.

Шось неначе умішка зринуло на обличчя.

— Я готов, сержанте!

З новою командою зіллялися гуркоти крісових стрілів.

Остап упав.

На мент підвів голову і розплющив очі.

— Укр...

Та враз із цим недомовленим словом, враз із зачутим десь із глибин душі могутнім Вагнерівським акордом, зіллялися тріски револьверових стрілів, оден... другий, третій...

Голова знову упала на землю, щоб більше вже не підвестися.

Лише очі гляділи кудось у сіру безодню неба...

„Коли Чорторий скаженіє“.

Драма в 3-х діях.

Дія III. (уривок)

КОРОТКИЙ ЗМІСТ ПОПЕРЕДНІХ ДІЙ.

Живлові змагання народів і партій на території бувшої Росії в 1918—1919 роках фатаморґаною своїх перспектив зваблювали молодь і вся вона майже зазнала при них того Чорторія, імя котрому «визвольна боротьба». Проякла ця згага змагання і небезпеки і в родину Горленків. Кокó Горленко — трохи дивачний молодик — по змові з подругою дитячих літ а тепер дружиною укр. військового старшини, Наталею, порішив прислужитися укр. армії випровадивши свого старшого брата Анатолія в юнацьку школу в Жито́мірі. Він по занятті його червоними вступає у компартію, стає її провідником і провадить шпигунську роботу на руку армії У. Н. Р. Всі здобуті відомости подає в укр. табор через Наталею. Анатоль вступив до юнацької школи не з переконань, але понамові брата й Наталії, що передбачали небезпеку для Анатолія, колиб він залишився у війську при червоних. Головний політичний комісар «Чека» — жидівка Роза, колишня зведена приятелька Анатолія по київському університету напевно помстиласяб тепер на Анатолеві, захопивши його в Жито́мірі.

Через кілька днів по відступі укр. війська повертає до Жито́міра зі школою й Анатоль, але несподіваний наступ червоних на місто спричиняється до того, що Анатоль засидівшись на відвідинах дома не встигає втікти зі школою й трапляє в руки «Чрезвичайки», як контр-революціонер. Спіткання з Розою несподівано приносить Анатолеві волю й навіть подає йому надію на відновлення гарних взаємин зі своєю колишньою любкою — жидівкою. При червоних випущений на волю Анатоль лишається в місті й реєнує зі своїх національних обовязків, натомість Кокó не вгаваючи стремить до обраної мети.

*

Початок третьої дії — сцена між Розою й її співробітником і приятелем комісаром Івановичем кілька днів по виправданні Анатолія.

*

Декорація. Кімната Рози. Посередині стіл. На попередньому пляні праворуч п'яніно, ліворуч під стіною в кутку софа. Двері з права, ліва стіна вільна, на ній висить аркуш паперу — мета для стріляння. Просто — два вікна. В середстві між вікнами — буфет. Роза в хвилі підняття завіси стоїть і цілиться до мети з револьвера. Іванович — комісар сидить за столом з правого боку й приглядається стрілянню. Роза стріляє пару разів, потім підходить до мети, оглядає куди траплено, замінює револьвер й хоче знову стріляти. Рожеві проміння заходячого сонця линуць крізь вікна в кімнату.

Роза: (Вистріливши.) Ось бачиш, що раз то блище; щодень то більше вправи. Коли скінчимо свою високу місію, то мабуть вмітиму муху на лету підбити.

Іванович: Та воно так, але й господарів шкода.

Роза: Пополохаються? Чорт побери! Стіни не прострілю.

Іванович: А всеж знаєш, вони до таких ексцентричних забав не призвичаєні.

Роза: Що? В наші дні це ексцентрична забава? Та це азбука

життя та поводження. Тепер й на вулицю без цієї штуки не вийдеш. Минулося. Де то той час, коли це вважали — ексцентричністю!

Іванович: Маєш рацію, одначе й себе шкода. Таж від пороху в кімнаті наробила смороду такого, що й дихати важко. В кожному разі це — спорт не кімнатний. Себе шкода.

Роза: О так, то правда, що себе шкода! (Цілиться й стріляє.) — Буде. Чудний, господарів пошкодував!

Іванович: На щож їм псувать помешкання. А диму! (Відчиняє кватирку).

Роза: Чорт і помешкання не вхопить. Воно таке їх, як і моє. Живу тут, значить моє. (Підходить до паперу, зриває його й оглядає). Щож, Ти сьогодні не підеш нікуди?

Іванович: А Тобі треба, щоб пішов?

Роза: (Мне папір і кидає його в куток. Байдуже сідає на софі). Папіроса маєш?

Іванович: (Підходить). Маю! (Частує). Ну й сумнож, сумно; як не праця, то нудьга. Хоч повісся.

Роза: А цікаво, якби Ти виглядав на мотузі?! о тоб реготала. (Іванович з докором глянув на неї). Ну певно. Цеж тільки кльовни й психопати здібні нищити своє життя.

Іванович: Я — кльовн?

Роза: Ні, ні, не гнівайся. Хиба Ти мене не знаєш? Пожартувала.

Іванович: Ех, зіпсувало Тебе життя, а моглаб людиною бути.

Роза: А так я не людина?

Іванович: Бувають хвилини, коли я переконаний, що в Тобі сатана.

Роза: Не життя мене зіпсувало, ні — люде мене зіпсували.

Іванович: А нащо було втікати до тих людей з батьківського дому?

Роза: Нащо? Ти не знаєш? Я не оповідала? А колиб Тебе так виріклися батьки, як мене, щоб Ти зробив? Га? Благавби їх?

Іванович: Колиб був дівчиною, благавби.

Роза: Ну, то я дійсно не дівчиною вдалася, бо плюнула і пішла.

Іванович: І куди? На щож Ти жінка проміняла батьківську хату? На наган і звання комісара?

Роза: Тепер, а чимже я раніще була? Ти забувся, де мене вперше спіткав? Чи не Ти привів мене силою на своє помешкання і заборонив волочитися по вертепах?

Іванович: Ну, власне. Чогож Ти туди подалася?

Роза: Бо була жидівкою.

Іванович: (Махнув рукою). Ет!

Роза: Тоді Ти ще не знаєш, що значить у жидів зрадити вірі батьків, або спізнатися з їом!

Іванович: Так Тиж не зрадила.

Роза: Бо не поспіла. Зарано сталась катастрофа.

Іванович: І Ти так милосердно з ним обійшлася? Адже в Твоїх руках було його життя.

Роза: Думаш це далоб мені задоволення?

Іванович: Згідно психольогічному праву помсти — так.

Роза: За щож я мала мстити? За свою легковажність і мрійність? Хиба що так. Але цеж була молодість, перший вогонь, перший цвіт, час запалу і самовідречення. Нехай. Минуло. Помсти не місце. Не мрію, а живу сьогоднішнім днем. Не місце жалю і тузі за минувшим. А про майбутність — плювать. Щось буде. Моглаж я й тоді вчепитися за нього проти його волі і вподобання, а чим це скінчилосяб? Катастрофою може ще й гіршою. А так...

Іванович: Жертва врятувала ката! Мені здається, що Ти взагалі чиниш все не надумуючись. Правда? Піддаєшся настрою хвилі.

Роза: Не завше, а часом буває.

Іванович: Отож я й не сподівався по Тобі такого сентименталізму. Він зомлів, недиво, — боягуз, заяць, але що Ти розчулилася? Благала мене покинути вас у двох у канцелярії. І то для того, щоб йому прислужитись. Він оден великий нуль, і я — повір мені, коли й погорджую ним, так не безпідставно.

Роза: Цікаво.

Іванович: Безідейний шматок мяса!

Роза: Раз.

Іванович: Хочеш два? У високім ступні зіпсувана морально людина.

Роза: А цеж що за осуд? Чи вважаєш себе кращим від нього?

Іванович (рішучо): Так, вважаю і краще кулю собі всадивби в череп, ніж згодивсяб животіти Анатолем Горленком. Посміховище! Сам брат дав добру рекомендацію.

Роза: Брат? Отой придурковатий! Лише не будь з ним щирим занадто.

Іванович: Я його поважаю, як щирого робітника в партії і, щоб тільки йому не сприкритись, поміг Тобі врятувати Твого колишнього альфонса.

Роза: Чи не за сильно висловлюєшся?

Іванович: Може бути, вибачай. А всетаки без огиди не можу згадати сцени в комісаріяті. (Передразнює). «Я боявся політики і тому не вступав до студеньських політичних партій». Такому онухові давно вже згинуті треба, а не животіти тут, між нас, коли куємо нове життя гартуємо в горні крови і змагань нові сили. Весь університет, всі товариші тією, так званою, політикою жили, знайомилися з методами боротьби за краще своє і народів, а він сподівався ласки могутніх і шматка хліба від них. Гарно виграв.

Роза: Ти хочеш, щоб усі були однакових з Тобою, або зі мною поглядів? Цеж неможливо. Деж тоді булаб краса життя, колиб зникла різноманітність і уподобання одиниці?

Іванович: Що Ти його виправдуєш? Цеж була все молодь, а молодь повинна мати свою ціну, бо її покликано будувати,

а будували ми — руїнники, революціонери, а не шушваль, — Горленки. Це — жах уявити. Мояж генерація майже одне з їхнею, алеж в мої студенські дні інший вогонь оживляв наші студенські серця. Я з гордістю можу сказати: ми всі були революціонерами, перед нами дріжала поліція, нас живила ідея, а що є у Анатолів? Чого він пішов до юнацької школи? Чогось уникаючи? Чого? Спіткатися з кимсь?

Роза: Зі мною.

Іванович: Огидний легкодух! Чув за собою злочини і то не ідейні, а хлопячі, безглузді — ось і втік. Ти думаєш петлюрівцям користь від нього була? Нам він може і нашкодив.

Роза: Сумніваюся.

Іванович: Та-ж він студент. Студент — поступовець, це — синоніми. А що він зробив? Куди поступив? Де його ідейність? Таку непотріб треба судити. За що — справді не знаю. Він у наші кліщі трапив, як сліпий у яму. Я розумію: є люде ідеї, високої ідеї. Ми їх поважаємо і нищимо. Нищимо, коли вони не з нами, нищимо з правдивою насолодою і з болем серця. Я тогож дня став в обороні селянина, жертви провокаторів і агітацій, і тогож дня твердою рукою поклав свій підпис під осуд учителя — петлюрівського старшини. Той сухітник, батько родини, з повною гідністю тримав себе і я його засудив, але думкою стискав йому руку. Це — рівний бій ідейного з ідейним. В такій справі честь бути і суддею і засудженим! А на Горленків і куль шкода. Що з ними робити? В ньомуж нема того молодечого вогню, що мігби запалити, ну хочби мене, щоб я його катував, мордував, стріляв. Трупа огидно нищити. Я естет! Покинутиж його на шляху — знов погано, заразить повітря. Життя треба, життя! Навіть смерть є смертю, коли вона втихомирює живчика, а деж той живчик у Твого знайомого? Хто його вчив, хто його виховував? Гниль, стояча вода! Згадай, як нікчемно він виглядав у хвилину, коли я пропонував йому: дайте зараз слово честі, що ви пішли в ряди війська з вірою в волю України! Присягніть, що вона для вас була дороща за життя і я вам протягну руку товарища по університеті і ідейного большевика, я вас врятую! І щож він? Він зомлів.

Роза: Це не диво. Гадай, що і Ти виглядавби не краще на його місці.

Іванович (з запалом): Ні, я згинувби і згину, як червак на шляху, але гідно, за ідею. Я — оден з нечислимої армії будівничих і це дає мені силу духа. Життя крутить як вир, але розгону йому надаємо ми і миж у тім вирі гинемо, гинемо і вас всіх за собою тягнемо. І нам честь, бо хоч у загибель, але — ідейні — провідники. У нас є творча сила. Хай увесь світ кричить, що ми пекло сотворили, а ми з пихою відповімо: пекло, але сотворили! Що хочеш роби, але роби, роби! Де праця Анатолів? Вони йдуть державу боронити? Чим, язиком? «Нас сорок мільйонів; ми нація!» Ви — чорт знає що, а не нація! Розо, Ти думаєш я проти України? Та я-ж сам українець і Ти, хоч жидівка, але українка.

Я проти їхньої безідейности, я проти Анатолів, я спеціально на цей фронт прийшов, щоб нищити цих манекінів, а не творчу силу. Я сам схилився перед творцями, але ненавидітиму повік Твоїх протеже. Судити їх — безчестя, я без компромісів з власним сумлінням не перечив його визволенню. Але почувш, коли не побачиш, що не ми, то хтось інший скрутить йому карк. Можливо, що ті петлюрівці.

Роза: І все одно, нехай, аби не ми, не я. Розумієш?

Іванович: Гарний дух, лише на наші часи пахне сентименталізмом.

Роза: Коли на це пішло, то й наш звязок не позбавлено цієї спеції. (Стук у двері).

Іванович: Знов когось несе. Прошу! (Входить Цвях — червоноармієць з пакуночками реквірованого провянту й між іншим повідомляє про піднесений настрій в місті з причини очікувань наступу українців. Зацікавлений Іванович виходить до міста розвідати. Лишається Роза з Цвяхом. Цвях з її наказу передав Анатолеві запрошення відвідати Розу. Хутко повертається Іванович забирає деякі папери й виходить на нараду до командира, а Розі радить приготувати валізи й бути готовою до відїзду в разі алярму. Вчасі, коли Роза укладає речі, входить Кокó.

Кокó: (Побачивши валізу). А, добре робите, товаришко, дуже добре. Контрреволюція суне. А деж товариш Іванович? Я маю пильну справу.

Роза: Я не годна її полагодити?

Кокó: Мушу змобілізувати всіх партійних міста для оборони.

Кокó: (Оглядається). Мушу змобілізувати всіх партійних міста для оборони. Мобілізація, розумієте, примусова, а списки боївки у товариша Івановича. Післяж мушу мати плян розподілу функцій членів осередка, бо для конспірації з місцевими залишаюся в місті. Все це вчора для перегляду віддав товаришу Івановичу.

Роза: На жаль, він усі папери забрав зі собою. Знайдете його у воєндука.

Кокó: Ага! Всього. (Надягає шапку й хутко виходить).

Роза: (За хвилину, двозначно посміхнувшись, виглядає в двері). Товаришу Степане! (Входить Цвях). В цюж мить вишукайте товариша комісара й попередьте, щоб не давав нікому ніяких паперів.

Цвях: (Значучо). Угу! (Зникає за дверима, але зразу вертається). Вже є — (киває) знаєте?

Роза: Гаразд, гаразд, ви собі йдіте.

(Входить Анатоль, Цвях поглянувши на нього виходить).

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНСТВА.

Українська Студенська Громада у Львові.

Збори Громади відбулися дня 27. І. ц. р. Майже ніколи не були так річеві і в перебігу так спокійні Збори як цього річчя. Опозиція змаліла до — трьох комуністів. Збори пройшли під кутом висвітлення листопадових подій і висловили своє признание арештованим товаришам. Знову змінено назву Громади: «Студенська Громада» на «Українська Студенська Громада» (зміну попередніх Загальних Зборів не затвердив сенат університету мотивуючи тим, що назва у к р а ї н с ь к и й означає партію). Головою Громади обрано тов. М. Драгана.

Зі звіту голови Української Студенської Громади у Львові виголошеного на Загальних Зборах.

В студенському житті нашого міста відгравав дуже поважну роль оден, специфічно приміненний до наших обставин чинник. Не була це наука, не була це громадянська праця, не була це навіть забава, лише — поліція. Не буду тут всебічно зупинятись на цьому явищі, подам лише декілька фактів, які самі за себе говорять.

В листопаді 1927. р., ще після вбийства Гука, поліція «відвідала» греміяльно харчівню нашої Громади. Її поведінка як і постава українського студентства загально вже знані. Та не всі знають як це відбулося на господарці Громади. Іменно з цього приводу університетські власти здержали всі підмоги на час трьох місяців. Коли справа «вияснилася» ми не одержали цього, що повинні були дістати за той час. Ось числа: в 1926—27. р. одержали ми 54 тон вугля і 5.850 т. дерева, в слідуючому році лише 25 тон вугля і 2 т. дерева, себто менше як 50%. Коли додати, що число членів значно збільшилося вийде що це ледво 25—30% попереднього наділу. Те саме з грішми. У ще більшій мірі відчули ми листопад 1928. р. Кілько шкоди понесли ми, годі прямо оцінити тому, що деякі предмети як напр. образи Труша не можна заступити ніякою грошовою сумою. Арешти студентства, ревізії, знищення канцелярії, читальні, харчівні і т. і., забрання списка членів, ріжних книг, арештовання членів виділу в часі засідання 9. XI., ось нормальний хід нашої праці. Такий стан примусів відложити Загальні Збори на 9. XII. Та тут знову — поліція. Редакція «Слова Польського» дістала на Миколи гостинця — бомбу, як догадувалася сама від своїх партійних противників. Інакшої думки була поліція. Хто післав бомбу, тяжко збагнути, та легко піти по лінії вже добре випробованій і заарештувати 114. українських студентів, в тому числі майже весь виділ Громади.

Це було так нечуване і в своїй методи прямо скандальне, проти чого навіть запротестували університетські власти. Перед тим, коли я ходив в делегації до ректора університету, він не узглядив ні одного прохання чи домагання, а обіцяв тільки одне: уможливити українським студентам вступ на університет!... Прийшовши до ректора в друге, щоб запротестувати проти поведінки польських студентів, які здирали українцям відзнаки і шапки, розбиваючи при цьому голови, то ректор навіть не хотів прийняти делегації. Не можна було запротестувати проти таких варварств як здирання плякатів сповіщаючих про смерть одного нашого студента. До цього треба ще додати, що на поручення університетських властей знято у будинках університету ґабльотки нашої Громади, а директор канцелярії ректорату поручав українським студентам говорити потихо, щоб не дразнити «товаришів» поляків.

Крім цих зовнішніх причин, ще й інші утруднювали працю. Українська Студенська Громада, як найбільше студенське товариство мусіла не тільки проводити студенським життям нашого міста, але також удержувати загально студенські установи, які по своїй суті, по принципу допо-

моги студентству мусять бути дефіцитові. Користали з цих установ всі студенти, але кошти чи дефіцити покривала виключно У. С. Г. Дальшою перепоною в праці, були часті зміни виділових. От в справуванні головодства чергувалось аж трьох людей, аж трьох виділових покинуло університет. Сталим тягарем виділу були довги Громади, в сумі 2000 зл. п., що перебрано їх від попереднього виділу, а майже стільки боргу принесла харчівня за 1927—28. р.

Дуже гарним явищем в Громаді є розвій секцій, яких число зросло до шість, з цього чотири наукові (Гурток Україністів, Секція Істориків, Гурток Природників, і Секція Правників), мистецько-драматична «Арс» і Український Студенський Спортовий Клубок. Гарний розвиток Секцій зменшив в дечому працю виділу Громади, однак всеж-таки більшість праці спочиває і надалше на виділі. Великою хобою є це, що допомога членів Громади в праці є дуже мала. Інакший стан був перед чотири—пяти роками, коли всьо студентство працювало на Українських Високих Школах, зєднане могутнім узлом солідарности й обовязковости, повне юнацьких поривів до чинів великих і високих, повне ідеалізму і посвяти. Після упадку УВШ прийшла депресія, збайдужіння до всього. — Та минуло вже богато часу, пора ступити на новий шлях. Сьогодні знову мусимо обєднатися всі під прапором ідеалізму, захопитися високими ідеалами, стреміти до них, як нам наказує національна честь, вложений на нас обовязок, кудю вєдуть нас наші юнацькі загонисті пориви і незломне бажання здобути волю.

Українсько-Болгарське Товариство. У Львові живе зараз кілька найцять студентів-болгар, які зуміли вже зблизитися до українських студентів. Бажаючи надати цьому зближенню організаційні форми, розпочато працю над заснованням Українсько-Болгарського Товариства. На Йорданській Вечері, на яку запрошено також товаришів болгар, місто-голова Української Студенської Громади у Львові тов. Є. Ю. Пеленський вітаючи гостей, висловив запевнення, що Українсько-Болгарське Товариство має найкрасні підстави для свого існування на нашій землі. З приводу цього написав Є. Ю. Пеленський статтю в Новому Часі з 23. І. 1919. про завдання цього Товариства.

Виставка літератури про недавнє-минуле, сполучена з виставкою пластової книжки відбулася 20.—21. І. ц. р. заходом Пластового Гуртка Прихильників Мистецтва. У виставці були заступлені видання 1917—1919 р. р., зокрема 1919. р. (Камянець), еміграційні, наукові опрацьовання, мемуаристика і белстристика (про визвольні змагання). Крім книжок був багатий відділ листівок, відзнак, наліпок, грошей і поштових значків. Виставка пройшла з повним успіхом, що в великій мірі є заслугою провідниці Гуртка тов. Винницької (членами Гуртка є старші пластунки і пластуни, студенти високих шкіл).

Гурток Українських Шахістів. При Т-ві Основа заснувався цего року Гурток Шахістів. Його завданням є в першій мірі поширити між студентством замилювання до шахової гри, яка вчить докладно і уважно думати. Членами Гуртка можуть бути не тільки члени Т-ва Основа, але й інші студенти. Кожного вівторка, четверга і суботи відбувається кваліфікаційний турнір.

«Секція Українських Студентів-Істориків» (при Т-ві «Студенська Громада» у Львові). В лютні ц. р. припадає третярічниця оновлення традицій студентів-істориків Українського Університету у Львові. Ще надто жива була пам'ять школи дослідників рідної минувшини, що її при катедрі укр. історії провадив з великим вкладом знання і праці визначний наш вчений Др. Крип'якевич Іван. Школа ця, відомо, виявила себе назверх кількома числами літограф. органу «Історичний Вістник» (1923. р.), кількома науковими роз-

відками й статтями в «Старій Україні» (1924. р.), в «Письмі з Просвіти» й ін. Та вона заниділа з упадком українського університету.

Щойно 7. II. 1926. р. студенти-історики (польського) львів. університету оживили при Т-ві «Студ. Громада» свою фахову організацію «Секцію укр. студентів-істориків», котра в загальному поставила собі такі напярмі: об'єднання усього молодого покоління укр. істориків при спільній науковій праці; поглиблення історичного знання серед своїх членів взагалі, а передовсім по історії України, котрої зовсім не узягаються на львів. університеті; бути інформатором і дорадником своїм членам в наукових справах; збирання матеріялів до історії визвольних змагань укр. земель; популяризація історичного знання серед усіх укр. суспільних верств і т. п.

Перший рік існування Секції, до 5. XII. 1926., під головуванням — т. Олійника Василя, а потім т. Барана Іллі — це стадія організування. Вписалося 46 членів, зібрано 157 книжок до бібліотеки, виголошено членами 8 рефератів: 1 організаційний, 3 з методології історії, 4 з області укр. історії. Навязано порозуміння з укр. вченими-істориками у Львові і акад. Грушевським М. у Києві. Тут-же й почин заходів для перетворення Секції в самостійне статутове товариство.

В другому році, до 23. X. 1927. р., під головуванням т. Андрусяка Миколи, слідне в членів більше заінтересування працею.

Кількість членів та сама. Урохумлено бібліотеку, збільшену до 206 томів, виголошено членами слідуючі реферати:

1) т. Андрусяк Микола «Записки хорвата Юрія Крижанича про Україну» (ця розвідка п. н. «Україна в писаннях хорватського черця Юрія Крижанича» надрукована в «Поступі» Львів, 1927. № 9—10).

2) т. Баран Ілля «Суспільне завдання сучасного історика»;

3) т. Орловський Микола «Педагогіка в старинних віках»;

4) т. Пасіка Микола «Історичний матеріялізм і ідеалізм»;

5) Дужий Микола «Нарис організації й методики популярних викладів» (друк. накладом Т-ва «Просвіта» у Львові, 1928.).

Заходи в університетських властей, зпочатку в напярмі усамостійнення Секції, і потім спільно з «Гуртком Україністів» коло створення «Товариства Студентів Українців Гуманістичного Виділу» — покінчилися невдачею. (Жадано вичеркнення зі статута слів: «українець», «український»).

В третьому році існування, до 3. II. 1929. р., під головуванням т. Дужого Миколи, діяльність Секції продовжалась по лінії її внутрішнього закріплення. Постуляг об'єднання молодого покоління істориків зреалізований; секція начислює 80 членів. — Бібліотека збогатилася двайцятьма цінними томами, закупленими з членських вкладок. Акад. Грушевський прислав безплатно науковий двохмісячник «Україна» вид. У. А. Н. в Києві. В нападі на Академічний Дім, 1. XI. 1928. р., польські студенти знищили вандальсько 140 найвартніших томів на шкоду 1,500 зол. п. Стан бібліотеки зараз: 90 томів. Комплектується в першу чергу книжки потрібні до іспитів.

Секція від початку веде хроніку, де записується усі важніщі події на наших землях.

На протязі року читали свої реферати:

1) т. Ісаїв Петро «Як студіювати історію на львівському університеті» (інформації й поради),

2) т. Андрусяк Микола «Нерозв'язані питання в українській історіографії»,

3) т. Думка Микита «Наші землі в V. ст. перед Хр.»,

4) т. Смішко Маркіян Орест «Вступ до преісторії»,

5) вінже «Палеоліт»,

6) т. Дужий Микола «Про популярні виклади».

Бажаючи надати внутрішньому житті Секції як найбільш організовані форми й повести її працю по як найдоцільніше начеркненому плані, виділ Секції перевів відповідну письмєнну анкету. Цілко анкети було — пізнати своїх членів: яке їхнє наукове підготування, яке наукове заінте-

ресування, яка спроможність наукової праці. Зібрані дані мали служити до почину науково-творчої діяльності Секції.

Робилися теж заходи серед укр. старших істориків і в Головній Управі У. П. Т. «Рідна Школа» коло створення при Секції семінара для укр. історії і щорічного циклю викладів. В звязку з цим на зїзді учителів укр. середніх шкіл у Львові, 2. II. ц. р., в котрому взяли участь теж представники Секції, виринули ось такі дві резолюції, прийняті зїздом одногласно:

1) Зїзд укр. учителів історії і географії звиває Головну Управу У. П. Т. «Рідна Школа», щоби на будуче контракувала лише таких учителів історії, які зможуть виказатися олінією «Секції укр. студ.-істориків» у Львові, що веде працю в напрямі поглиблення історії взагалі, а передовсім історії України. —

2) Зїзд укр. учителів історії і географії поручає комітетові істориків застановитися, чи укр. вчені-історики не могли допомогти укр. студентам-історикам у поширенні знання по історії України через створення правильного семінара і щорічного циклю викладів. —

Секція розвивається з кожним роком краще. Є надія, що й тепер, у четвертому році існування, під головуванням т. Янова Волод. Михайла, діяльність Секції піде по шляху ще повнішого реалізування своїх завдань.

М. Д.

ДЕЩО З ІСТОРІЇ «МЕДИЧНОЇ ГРОМАДИ» У ЛЬВОВІ.

Товариство «Медична Громада», як Т-во українців медиків львівського університету основано в 1910. р. В першій році свого існування об'єднувало це Т-во понад 30 членів. Куратором Т-ва був професор Горбачевський.

До 1910. р. не можна було думати про заснування Т-ва українських медиків тому, що в перших роках існування медичного факультету при львівському університеті було медиків українців не більше десяти. До цього часу було у Львові одно Т-во медиків основане правдоподібно рівночасно з повстанням медичного факультету а саме: «Biblioteka sluchaczów medycyny Uniwersytetu lwowskiego». Воно об'єднувало львівських студентів медицини всіх народностей. — В 1908. р., то є в десятім році його існування виступили гремініально — сецесіюновали — з цього Т-ва «вшехполяки» з причин ідеологічної натури і основали собі окреме «Коło medyków». В старім Т-ві лишилися українці, жида й «поступові» поляки. — Українці творили в цім Т-ві більшість, але й по виступленню «вшехполяків» не було тут згоди і гармонії поміж членами різних національностей. Поляки хотіли надати Т-ву характер виключно польський і змінили навіть в цім напрямі статут. Около 1909. р. тертя ті на націоналістичному тлі зросли до тої міри, що українці побачивши неможливість співпраці з якою небудь користю для себе постановили оснувати окреме своє Т-во. І ті якраз невідрадно обставини, — як читається в звіті «Медичної Громади» за 1912. р. — що впливали з відношення існуючих вже у Львові медичних товариств до тої частини товаришів, котрою були українці — з одного боку — з свідомістю обовязку праці для самих себе — з другого боку — покликали до життя «Медичну Громаду».

Ціллю свого Т-ва уважали українці-медики помагати членам морально й матеріально в їх фаховім освітанню і бути осередком їх товариського життя. Засобами до осягнення повисших цілей було одержування фахової бібліотеки, уряджування відчитів, концертів, удержування дешевої кухні, удержування санаторії для туберкульозно хорих студентів і т. д. Всякими способами старалися тодішні виділи піднести свою «Медичну Громаду» до становища рівнорядного з іншими подібними товариствами. Читаючи звіт з діяльності Т-ва в перших роках його існування мусимо признати, що розмах в праці був сильний, що Т-во розвивалося в приспішенім темпі, мимо того, що то були перші роки його існування, мимо того, що матеріально Т-во стояло дуже слабо. Т-во удержує свою домівку передплачує кілька-

найцять лікарських журналів і кілька часописей, закладає фахову бібліотеку, удержує санаторію для туберкульозно хорих студентів. Для лекшого переведення в життя деяких завдань Т-ва утворено окремі комісії. І так в 1911 р. існували при виділі «Медичної Громади» три такі комісії, які лишили деякі сліди свого існування. Термінологічна комісія поклала собі за ціль працювати над витворюванням української медичної термінології і прибирала навіть поважну кількість потрібного матеріалу. Завданням «рефератової», чи «відчитової» комісії було виготовляти згл. дбати про виготовлювання рефератів з обсягу популярної медицини і доставчати зпоміж медиків прелєгентів до читалень «Просвіти». Санаторійна комісія, що лишила найбільше трівкий вислід своєї праці мала переводити в життя високогуманне завдання «Медичної Громади» а саме творення згл. удержування санаторії для туберкульозно хорих студентів. Санаторію цю фактично заходами «Медичної Громади» а при видатній допомозі митрополита Шептицького й українського громадянства основано в Підлютім і в липні 1911. р. віддано до вжитку українського громадянства. Свою добродійну задачу сповняла санаторія до світової війни. Санаторія ця, хоч невеличка, зуживала багато енергії перших виділів Т-ва і вона належить до позитивної діяльності передвоєнної «Медичної Громади». Побіч свогою характеру фахового була «Медична Громада» також Т-вом самопомоговим, але допомогова акція її була дуже обмежена за браком фондів. Жерелом фондів Т-ва були вклади невеличкої кількості членів, добровільні датки громадян, передовсім лікарів і дуже непевні зиски з уряджуваних забав. Як видно з цього доходи Т-ва були дуже малі і не оден гарний плян, не оден вислів доброї волі і почуття обовязку праці мусів уступити перед браком грошей. До важних позитивних вислідів праці зачисляють «передвоєнні» медики вироблення серед членів почуття потреби організації і скріплення товариської солідарности, які то річи, як самі зазначають, були в перших літах існування Т-ва дуже слабо серед студенства розвинені.

Перервану світовою війною діяльність відновило наше Т-во в шкільнім році 1917—18. Порозкидуване по ріжних місцях і так не величке майно постягувано до нової домівки. Праця «Медичної Громади» в цім році кінчилась на утримуванні бібліотеки і піддержуванню товариського співжиття. Визвольна наша війна знову припинила життя Т-ва на прстяг трьох літ. В 1921. р. «Медична Громада» знову оживає і починає новий період свого існування, період найбільш світлий, бо в сім періоді вона гуртує в собі медиків-студентів українського університету у Львові.

Невідповідне трактовання домагань українців тодішніми властями львівського університету з одної сторони, а відчуття потреби гласного огнища української культури на Західних Землях України з другої сторони покликали до життя Українські Високі Школи у Львові. В творенні і піддержуванню тих шкіл велику ролю відіграло завдяки своєму запалові і посвяті студенство. Про те, що в цій праці брали участь і медики згуртовані в «Медичній Громаді» свідчить факт, що медичний факультет, хоч мав тільки два і пів року представлявся так під оглядом правильности у виглядах як і під оглядом фреквенції відносно найліпше. Хоч тодішні медики багато своєї енергії зуживали на піддержування тих високих шкіл, не за недбувалися вони й в науці, — як це тепер загально думається — чого доказом є те, що іспити складали з-добрим поступом, що ці, які покінчивши другий рік студій виїхали закордон, могли без труднощей там свої студії континуувати, і те, що коли прийшлося ці іспити повторяти, здавали їх звичайно з відзначенням.

Підйом духа і ентузіязм до науки був тоді дійсно великий. Такого почуття спільности і такої солідарности, яка була серед нашого студенства з початком існування УВШ нескоро — здасться — дочекаємось. Про ті всі річи треба згадати, що в тих часах медичний факультет і тодіша «Медична Громада» творили якби одну цілість. Піддержування тих шкіл в опії громадянства, збирання фондів на їх удержання, полагоджування всяких справ технічного характеру звязаних з вписами, викладами й виравами було побіч удержування домівки і підтримування товариського співжиття діяльністю і то інтенсивною діяльністю тодішних виділів «Медичної Гро-

мади». При кінці 1923—24. польська влада розв'язала «Медичну Громаду». Домівку Т-ва замкнено, майно забрано, бібліотеку запечатано. Згідно з відновленою точкою статута бібліотека перейшла на власність Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, з тим застереженням, що Наукове Товариство передасть її колись організації, яка буде мати ті самі цілі, що розв'язана «Медична Громада». Тому однак, що український університет існував і що потреба якогось легального Т-ва, яке об'єднувало б всіх медиків і яке б дало можливість їм сходитися, нараджуватися і піддержувати себе морально була велика і сильна, створено з початком слідуєчого шкільного року кооперативу «Медична Громада». Вона мала ті самі завдання, що розв'язане Т-во, а не потребувала спеціального затвердження влади і не була безпосередньо залежна від поліції. Основана кооператива об'єднувала в собі понад 100 членів з уділами по 5 зл. п. До неї належали також професори медичного факультету. Кооператива перебрала частинно майно «Медичної Громади» а діяльність її була безпосереднім продовженням праці розв'язаного Т-ва. Завдання кооперативної управи були тяжкі. Управа ця мусіла у великій мірі дбати про те, щоби виклади і вправи правильно відбувалися. Вона мусіла підшукувати щораз то нові місця — домівки, де ті виклади чи вправи могли безпечно відбуватися і мусіла у всіх посередничати між професорами а студентами. При цім треба зазначити, що місця викладів мусіли часто змінятися, бо поліція їх знаходила і викладам перешкаджала, розв'язуючи їх і арештуючи чи всіх чи часть слухачів. Управа старалася теж видавати потрібні скрипти і постачати матеріяли потрібні для вправ. На цім місяці належить зазначити загалом про студії на українським університеті, що — хоч обставини серед яких студіювалося були дуже тяжкі, хоч на кожному викладі грожало, що в кожній хвилині може впасти поліція, розв'язати виклад і — як се часто діялося — часть слухачів арештувати а на викладаючого наложити кару, хоч всякі вправи відбувалися часто в темних сутережах, хоч дома також не можна було спокійно вчитися, бо кожний студент, записаний кільканайцять разів поліцією, був постійно переслідуваний ревізіями і частими арештами — то всеж таки студії ці були інтенсивні, студенти з одушевленням слухали українських викладів із запалом вчилися в тій свідомості, в тім переконанні, що цею своєю працею боряться за створення власного огнища культури на Західних Землях України, що боряться за свій український університет. Щораз інтенсивніше переслідування поліцією, акт з березня 1923. р., яким Східну Галичину влучено в границі польської держави, зневіра нашого громадянства в позитивні висліди цієї боротьби, брак виглядів на матеріяльне забезпечення абсолювентів цього університету і масове додання бойкоту польських високих шкіл причинилися до того, що з кінцем 1924. р. український університет почав не домагатися. Разом з медичним факультетом скінчила і своє існування кооператива «Медична Громада», існування фактично, бо формально вона ще й доси — здається — існує. Часть членів згаданого Т-ва виїхала закордон, часть перейшла з початком шкільного року 1925—26 на польський університет. В цім же році повстав між українцями-медиками на польським університеті ініціативний комітет, що поклав собі за ціль оснувати — а властиво відновити Т-во «Медична Громада». В порозумінню з управою кооперативу «Медична Громада», яка зреклася на користь майбутнього товариства претенсії до майна передвоєнної «Медичної Громади» внесено до університетських властей статут з проханням о затвердження. В 1926. р. відбулися в будинку старого університету Установчі Збори. В цей спосіб «Медична Громада» почала третій період свого життя, який триває доси. Статут відновленої «Медичної Громади» в дечім ріжниться від статуту передвоєнної, а ріжниця ті відносяться передівсім до самого характеру товариства. Передвоєнна «Медична Громада» була товариством фаховим і самодопомоговим, тепер вона є тільки фаховим. Діяльність відновленого Т-ва зачалася від перебрання майна, передівсім бібліотеки від Наукового Товариства ім. Шевченка. Бібліотеку перебрано, але великої користі з неї не було, бо більшість книжок в ній було перестарілих, до вжитку тепер непридатних.

Одним з важніших своїх завдань вважали послідні виділи нашого

товариства дбати про побільшення бібліотеки. Бібліотека ця фактично в останніх роках значно, в порівнянні з малими фондами Т-ва, побільшилася. Своїм обов'язком вважала «Медична Громада» помагати комітетові «будови української лікарни у Львові», в збиранню грошей на цю ціль і цей свій обов'язок бездоганно сповняла. Для підтримання товариського співжиття уряджувало час від часу ширші сходи членів чи збори, на яких інформувало товаришів в справах загально студентського характеру, згідно вирішувало спільні питання. Виділи нашого Т-ва впливали на більшість членів успішно в тім напрямі, щоби ці займалися просвітською роботою серед нашого громадянства, щоби давали відчитати чи реферати з обсягу популярної медицини чи інших наук по читальнях «Просвіти» у Львові і в місцях свого побуту під час фєрїєв. В останніх роках існувала для цих завдань окрема комісія при виділі. Управа «Медичної Громади» старалася кожного року впливати на це, щоби на медичний факультет львівського університету приймаю більше українців, але старання ці були зовсім безуспішні. Добра воля управи дуже часто розбивалася о брак фондів, бо джерела доходів Т-ва були дуже малі; ними були вкладки членів, невеличкі запомоги університетського сенату (які в останнім часі зовсім відпали) і доходи з балів, які Т-во щороку уряджувало. Коли мова про майно Т-ва, то на цим місці належить згадати, що наше Т-во матеріально дуже потерпіло в зв'язку з минулорічними «листопадними подіями» у Львові. Під час нападу польських студентів на Український Академічний Дім і під час демольовання цього дому знищено також і домівок Медичної Громади. Урядження в ній і весь інвентар зовсім знищено, порозбивано і поломано бібліотечні шафи. Бібліотеку розкинено, при цим знищено багато книжок, кільканадцять забрано. При невеличкім нашій доробку страти ці є дуже великі.

Так менш більш представляється життя і розвиток нашого Т-ва від 1910. р., то є від початку його існування; так менш більш виглядає історія Медичної Громади за 18 літ її життя. Як з цього видно, не велика вона, але типічна не тільки для нашого Т-ва. За 18 років треба було чотири рази відновляти її, чотири рази зачинати майже від початку, бо чотири рази було перервано її життя.

М. Т.

НАЦІОНАЛЬНИЙ СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ У БЕЛЬГІЇ — ЛЕЖ.

Тяжкі обстави, які не дозволяють нашим студентам побирати високу освіту на місцевих університетах і змушують їх емігрувати за кордон мають побіч свого позитивного також і багато негативного, зокрема чуже оточення та розпоршеність не дають змоги жити і працювати організованим способом. Вже від кількох років виїжджають наші студенти, головню з Буковини, на студії до Бельгії та щойно прикінці минулого року успішно вони створили свою студентську організацію. Так як у всіх ділянках так і в студентських рядах все залежить від активних одиниць, які не тільки що дають почин до праці, але й несуть весь її тягар на своїх плечах. І українські студенти перебуваючі в Бельгії чекали на таких активних одиниць. Щоправда були вони зорганізовані в Громаді Емігрантів, але майже кожна така організація є під сучасну пору пасивною, а через те і студенти не виявляли великої активності, дивлячись завжди на старших громадян.

По приїзді кількох активних студентів вже на протязі доволі короткого часу повстала студентська організація, Союз, якої Управа намітила доволі великий програм праці, може в початках її існування надмірно великий, і почала його переводити в життя. З головніших постанов слід зазначити тут в першу чергу ухвалу приступити до збирання датків на будову українського студентського дому в Бельгії, на яку то ціль члени Союзу зобов'язалися в часі фєрїєв працювати фізично, щоби таким способом заробити потрібні гроші. Гідний наслідування почин. Дальше заложення студентської харчівні, бібліотеки, улоштовання різних відчитів, рефератів та інформування бельгійців про українську справу це та початкуюча праця Союзу.

Такою діяльністю піднесено це тільки зовнішнє значіння українського студента в Бельгії, але навіть приступлено до певної норми і карності вчу-

трі організації. Маючи якраз на увазі добро новоствореної організації Управа Союзу на одному з своїх останніх засідань ухвалила виключити з членів організації студ. Михайла Свірського за негідне і нечесне заховування як студента й українця.

Організація має на сьогодні більш 20 членів а Управу її складають, слідуючі товариші: Тарас Когут — голова, й референт політичних справ, Карло Мулькевич — секретар, референт преси і пропаганди, Олександр Бриндзан — економічний референт й скарбник, Софія Яцківна — член Управи. Ревізійна Комісія: Роман Когут та Богдан Мохнацький. Треба тільки побажати, щоб започаткована праця в Союзі постійно продовжувалася в користь українських студентів та доброго українського імені.
Л. Б.

Українська Студенська Громада у Франції — Париж. Вже від кількох літ діяльність цієї організації майже цілковито занепала. Щойно в минулому році, коли до Громади вступило кількох нових товаришів та товаришок, що приїхали з Західних Земель, діяльність Громади відновлено. Дня 30. XI. 1928. р. відбулися Загальні Збори Громади на яких вибрано Виділ у слідуючому складі: Долинський Лев — голова, Киселиця Лесь — секретар, Попович Іван — скарбник і Яковлів Галя — член Виділу.

Дня 22. січня 1929. р. улаштовано Громадою свято злуки українських земель. Навязано зносини з Національним Союзом Українських Студентів у Бельгії та з литовською студенською громадою в Парижі.

Виданий Управою ЦЕСУС-а меморіал розіслано до всіх парижських часописей французьких і чужинних організацій; окрім цього переслано також визначнішим французьким діячам. — З Управою ЦЕСУС-а налагоджено співпрацю та приступлено до виконання обов'язків супроти Централі. — Є надія, що в короткому часі число членів значно побільшиться прибувшими на студії в літньому семестрі.

На цьому місці слід звернути увагу на те, що доволі багато наших студентів не виїжджає на студії до Франції тільки ізза далекої віддалі та незнання мови. Однак ці перешкоди є так малі, що в сучасній добі смішно їх поважно тут розбирати. Ми постараємося в одному з найближчих чисел Студенського Вісника подати докладні інформації про умови життя та студювання на французьких високих школах.

ЗАКЛИК.

В лоні Клуба українських гірничих і гутничих студентів «Каменярі» в Пшібрамі виникла думка про створення професійного об'єднання українських гірничо-гутничих організацій та вже закінчивших студії з цих фахів, себто: українських інженерів гірників та гутників.

Мета такої організації зрозуміла. Нині члени державних націй, ті, яким не так тяжко доводиться творити та здобувати все що потрібне, виказуються сильними фаховими організаціями як для взаємної матеріальної та моральної помочі так і для виконання тих завдань, яких від них вимагають добробут та вищі інтереси нації. У нас такої організації ще дотепер нема. Товариші, які покінчили студії розходяться з дипломами, в більшості не можуть знайти ніякого місця не лише по своєму фаху, а навіть більше — не мають найпримітивніших інформацій, які дуже часто улегчилиб їм підшукання відповідного місця;

марнують свої молоді сили та знання на всіх підрядних їм чужих працях. З огляду на такий стан все більше вкрадається зневіра, яка у великій мірі спричиняється до пасивності, безрадності, нарікань та вичікування чогось, що само з себе повстане. Доказом цього твердження є якраз листи одержувані Кружком від колишніх його членів, що вже покінчили свої студії. На протязі довгих років доводилось їм тяжко працювати, щоб здобути знання в гірництві чи гутництві і чи на те, щоб тепер висиджувати безчинно по селах або займати підрядні місця в геометрів? При таких стані річей не приходиться говорити, що українські гірники та гутники так інженіри як і студенти є здібні виконувати ті завдання, яких вимагає від них наша Батьківщина. І тому саме приходиться закликати: геть із зневірою, песимізмом, зрезигнованістю та пасивністю а усвідомім собі, що: «Лиш боротись — значить жить!»

Здається, що у ніяких інших фахах нема так розвиненого спільного почуття взаємної помочі та спільної праці як у гірників та гутників і тому саме виринає питання: чому нема дотепер такої організації, яка об'єднувалаб всіх гірників та гутників?

Наша організація рішила започаткувати таке об'єднання, потреба якого є неспорима і пекуча. На нашу думку це об'єднання малоб за завдання, головно:

1) згуртування в одну родину все нашого фаху студенство та інженірів, які перебувають на українських землях та закордоном (сучасний стан на Вел. Україні не дозволить нашим товаришам по фаху взяти участь в заснованні нашого об'єднання).

2) надати сталий напрям, як наукової так і практичної праці в області гірництва та гутництва України,

3) причинитися до розвою українського гірництва та гутництва безпосередньо а українського промислу посередньо,

4) систематично постарчатися нашому шкільництву та музеям збірок-оказів з області гірництва та гутництва.

5) змагати до заснування технічних музеїв та їх розвитку на наших землях,

6) заступати своїх членів на зовні,

7) допомогати своїм членам матеріяльно і морально,

8) удержувати ділові і товариські зносини з іншими технічними товариствами,

9) увійти організаційно в склад Технічного Товариства у Львові, як секція та заснувати в його виданнях гірничо-гутничий відділ.

Це тільки мала частина тих завдань, які виконувалоб наше об'єднання.

Для переведення в життя порушеної справи виринає потреба скликання установчого зїзду, завданням якого буде опрацювати статут, обрання керуючих органів та намічення пляну праці на передбачений зїздом час. Зїзд цей мавби відбутися на наших землях (напр. у Львові). У зїзді взялиб участь як заступники

організації так і поодинокі особи, які покінчили вже свої студії та не належать до студеньських організацій.

Рівночасно звертаємося, з проханням до тих товаришів, що вже покінчили студії в Пшібрамі і які зараз перебувають в краю, щоб вони взяли на себе дальше ведення започаткованої нами справи.

Ми певні, що наш почин над заснуванням об'єднання знайде належне зрозуміння у всіх гірників та гутників так інженірів як і студентів та що вневдовзі повстане так потрібна для нас організація.

Пшібрам, в січні 1929. р.

Виділ Кружка «Каменярі».

З ЖИТТЯ ЧУЖИННОГО СТУДЕНСТВА.

Міжнародня Студеньська Конференція (СІЕ). В днях 29. грудня 1928. до 4. січня 1929. відбувалася в Давос (Швайцарія) конференція Екзекутивного Комітету СІЕ. На порядку дня стояла організація будапештеньського зїзду СІЕ цього літа та інші біжучі справи, як німецьке питання, роздор між югославянським студентством й ін.

Міжнародня Студеньська Поміч (ISS). Майбутній зїзд цієї організації відбуватиметься правдоподібно в місцевості Креме, над Дунаєм (Австрія). Др. Вей (китаець) говоритиме про Хіни а містер Міллер (американець) на тему «Америка в союзі народів світа». Подрібна програма конференції та імена інших промовців подані будуть щойно пізніше.

Річний зїзд чехословацького студентства в Братиславі. При кінці лютого ц. р. відбувся в Братиславі (на Словаччині) річний зїзд чехословацького студентства, на яким винесено цілу низку резолюцій організаційного й економічного характеру як також в справах міжнародніх.

Німецьке студентство й СІЕ. Спір двох студеньських організацій на міжнароднім форумі (перед СІЕ) порішено так, що уважається давню організацію «Deutsche Studentenschaft» як одинокого правного представника німецького студентства перед СІЕ. Ця організація вже й подала прохання о прийяття її в дійсні члени Міжнародної Студеньської Конфедерації. Президент французької студеньської централі помістив в бюлетені СІЕ довше письмо, в яким не погоджується з вирішенням німецької справи в такий спосіб, через що треба надіятися в Будапешті напруження підчас прийяття німців до Конфедерації. «Deutscher Studentenverband» себто більше угодова організація німецького студентства (ліва) тішилася підтримкою романсько-славянської групи в СІЕ.

Югославянське студентство й СІЕ. Тому що студентство Хорватії відмовляє югославянському центральному союзови з осідком в Білгороді права заступати перед СІЕ також і студентство Хорватії, вислала Конфедерація до Югославії спеціальну комісію для розслідження справи. Тут оминено югославянську централю — члена СІЕ — тому треба сподіватися, що білгородське «Побратимство», яке репрезентує на міжнароднім форумі все югославянське студентство, займе в цій справі відповідне становище.

Чужинне студентство на університеті в Чикаго. Як доносить американський щоденник «The Christian Science Monitor» з 15. лютого ц. р., що виходить в Бостоні, студіюють на університеті в Чикаго студенти доверх 50 народностей з різних континентів. Читаємо там, що студентство Чикаго уряджує часто-густо концерти, вечірки то що. З цього щоденника довідуємося тут про московські, польські, грецькі, японські, китайські, муринські та інші вечерінки, де співають народні пісні, показують народні танки і т. д. Дивно якось вражає, що нема ані згадки про українців. Невжеж на університеті в Чикаго нема українських студентів?

ДО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА.

Вже скоро два роки, як відкрився в чеській Празі Український Робітничий Університет, який веде освіту позаочним способом навчання. За цей короткий час свого існування він встиг організуватися: підібрати лекторський та інструкторський персонал, удосконалити методи позаочного навчання, випустити більше 15 курсів з різних галузів знання (українознавство, суспільна наука, сучасна політика і т. и.) та згуртувати для студійної праці більше шести сотень студентів.

Студенти Укр. Роб. Університету складаються виключно з робітників, селян та трудової інтелігенції. Цей факт свідчить, що організатори У. Р. У. вчасно піднесли думку про створення школи масового навчання, бо ця ініціатива знайшла в селянсько-робітничих масах широкий відгомін та підперття.

Укр. Роб. Університет кожного тижня розсилає своїм студентам друковані лекції, які студенти виучують та роблять з них виправи, надсилаючи їх до У. Р. У., де спеціальні інструктори виправи перевіряють та належно виправляють.

Студентом У. Р. У. може бути кожний громадянин, який уміє читати й писати. Плата за науку дуже маленька, приблизно виносить біля 15 кор. чеськ. на місяць. Зараз в Укр. Роб. Університеті існує три відділи, а саме: українознавства, громадознавства та сучасних суспільних справ. Вписуватися можна на всі три відділи або на оден чи на два, а навіть на поодинокі курси, які хто хоче студіювати.

Дирекція робить підготовку до організації курсів середньої освіти і технічного відділу, (агрономічного, електротехнічного і т. і.). Коли запишеться на ці відділи кілька сотень студентів. Укр. Роб. Університет почне випускати лекції і з галузів технічного знання.

Докладні інформації про УРУ, програми, проспекти й розцінки висилаються безплатно на жадання громадян.

Адреса: Ukr. Rob. Universitet. Praha III., Šeříková 4/III. Tchecoslovaquie.

Дирекція
Українського Робітничого Університету.

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ В ПРАЗІ.

(Knihupectví F. Svoboda, Praha II., Václavské nám. 57).

Книгарня має на складі всі книги українських видавництв, як Державного Видавництва України, Всеукраїнської Академії Наук, «Книгоспілки», «Сайва», «Руху», «Часу», Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, «Дзвін», «Червона Калина» і т. д.

Книгарня приймає передплату на всі періодичні видання Великої України, Західних Земель і закордону на умовах найбільш вигідних.

Замовлення виконуються негайно.

УКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ВИДАВНИЧИЙ ФОНД

Adresas: **Ukrajinskyj Hromadskyj Vydavnyčyj Fond,**
PRAHA-VRŠOVICE, ul. Brožíkova 390, ČESKOSLOVENSKO.

1. С. РИНДИК — Міцність матеріалів, курс високих технічних шкіл: 364 ст. 8°. З додатком термінологічного словника та 214 рисунками. Ц. \$ 3.00.
2. С. РУСОВА — Теорія і практика дошкільного виховання. 128 ст. Ц. \$ 0.60.
3. Проф. Др. В. ЯНОВСЬКИЙ — Сучасне лікування венеричних хвороб, в чеської мови перекл. Др. А. Гончаренко. 118 ст. Ц. \$ 0.50.
4. Др. Ф. БУРІАН — Пластична хірургія, в 24 ілюстр., в чеської мови перекл. Др. А. Гончаренко. 32 ст. Ц. \$ 0.30.
5. Проф. О. ШУЛЬГІН — Нариси в новій історії Європи. 220 ст. Ц. \$ 1.00.
6. Др. А. ГОНЧАРЕНКО — Загальна гігієна. 204 ст. Ц. \$ 1.00.
7. Проф. Ф. ЯКИМЕНКО — Практичний курс науки гармонії в 2-х част, підручник для шкіл різних типів. З задачник. 132 ст. Ц. \$ 1.00.
8. І. ІВАСЮК — Кубань, економічно-статистичний нарис. 120 ст. Ц. \$ 0.75.
9. М. ПАВЛІЧУК — Коротка анатомія для студентів медицини. З передмовою акад. А. Старкова. 116 ст. Ц. \$ 0.75.
10. Проф. Д. АНТОНОВИЧ — Триста років українського театру (нарис історії українського театру) 276 ст. Ц. \$ 1.35.
11. Др. ЯКИМ ЯРЕМА — Провідні ідеї філософії Т. Г. Масарика. Ц. \$ 0.30.
12. Проф. Є. ІВАНЕНКО — Курс аналітичної геометрії. 424 ст. Ц. \$ 3.50.
13. Проф. Ф. ЩЕРБИНА — Статистика — Історія статистики і статистичних установ. 288 ст. Ц. \$ 1.50.
14. К. МИХАЙЛЮК — Молочарство. Підручник для вищих сільсько-господарських шкіл. Ч. I. Молокознавство 164 ст. З 63 мал. Ц. \$ 0.90.
15. Проф. М. ЧАЙКОВСЬКИЙ — Алгебра курс середньої школи і для самонавчання. Кн. I. Ст. XII + 452. Ц. \$ 3.70.
16. Модерне українське мистецтво: Вип. I: Проф. Д. Антоневич — Група Празької Студії. Франц. і укр. текст з 32 репродукціями Ц. \$ 0.90.
17. Проф. С. БОРОДАЄВСЬКИЙ — Історія кооперації. Ст. 448. Ц. \$ 2.50.
18. М. РАШЕВСЬКИЙ — Рафінація цукру, під редакцією і в додатками інж. Л. Фролова та з 30 мал. 224 ст. Ц. \$ 1.50.
19. ЮРІЙ ДАРАГАН — Сагайдак. Вірші. Ст. 64. Ц. \$ 0.45.
20. Акад. А. СТАРКОВ — Загальна біологія, в малюнками. Ст. 184. Ц. \$ 1.00.
21. М. ГАЛАГАН — Атомістично-молекулярна теорія. З мал. Ст. 188. Ц. \$ 1.35.
22. Проф. М. ЧАЙКОВСЬКИЙ — Алгебра, курс середньої школи і для самоосвіти. Кн. II. Ст. VIII + 300. Ц. \$ 2.50.
23. Проф. Д. ЩЕРБАКІВСЬКИЙ — Українське мистецтво, т. II. Старі церкви, надгробки й придорожні камені на Українським Поділлю, Буковині та на Покутті. Ст. 40 + 64 стор. ілюстрацій. Ц. \$ 2.—
24. Гр. ЧУПРИНКА — Твори, I. посмертне видання. Ст. XXIV + 544. Ц. \$ 2.10.
25. Українське мистецтво: В. СІЧИНСЬКИЙ — Архітектура старокнязівської доби (X—XIII ст.) Ст. 50 + 24 стор. ілюстрацій. Ц. \$ 1.50.
26. Др. В. ГАРМАШОВ — Шкільна гігієна, в малюнками. Ст. 144. \$ 0.80.
27. Інж. Л. ФРОЛОВ — Цукроварство, в малюнками. Ст. 440. Ц. \$ 3.—
28. Акад. Проф. Др. Ст. СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ — Розвиток поглядів про семью словянських мов і їх взаїмне споріднення. Ц. \$ 0.65.
29. Проф. Л. БІЛЕЦЬКИЙ — Основи української літературно-наукової критики. Ст. 312. Ц. \$ 1.90.
30. Проф. Хв. ВОВК — Студії з української етнографії та антропології. З мапами та малюнками в тексті (19 звич. і 4 кольор.) Ст. 356. Ц. \$ 3.—
31. Проф. М. ТУГАН-БАРАНОВСЬКИЙ — Політична економія. Ст. 184. Ц. \$ 1.—
32. Інж. Р. КАХНИКЕВИЧ, Задачник до «Міцності матеріалів». Ст. 160. Ц. \$ 1.80.
33. Проф. Л. ГРАВИНА — Геодезія. Частина перша, вип. I-ий і II-гий. Ст. 600. 191 рис. й 44 таблиці та 3 мапи. Ц. I-го вип. \$ 3.75 і 2-го \$ 2.50.
34. Проф. Л. ГРАВИНА — Короткий історичний нарис розвитку геодезичних вимірів. Ст. 75. Рис. 28. Ц. \$ 0.75.

Книжечкам та при всякому більшому замовленні безпосередньо у Видавництві дається 40% знижки.